

Σκληρή δύναμη, ήπια ισχύς κι ενεργειακή δύναμη

Το νέο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής

Γράφει ο: Michael T. Klare

Η συζήτηση για το αν τα συμφέροντα των ΗΠΑ στο εξωτερικό εξυπηρετούνται καλύτερα από την σκληρή δύναμη -με μέσα καταναγκασμού, όπως είναι η στρατιωτική δύναμη- ή την ήπια ισχύ -λιγότερο επιθετικά μέσα πειθούς, όπως είναι η διπλωματία, η οικονομική βοήθεια κι η προπαγάνδα- είναι αιώνια. Από τότε που έγινε πρόεδρος, ο Μπαράκ Ομπάμα έχει δώσει έμφαση στην ήπια ισχύ, υποδηλώνοντας ότι η υπερβολική στήριξη στην στρατιωτική δύναμη έχει αποξενώσει πολλούς από τους φίλους και συμμάχους των Ηνωμένων Πολιτειών χωρίς να αποφέρει ιδιαίτερο κέρδος. Αλλά πολλοί Ρεπουμπλικάνοι, ακόμη κι ορισμένοι Δημοκρατικοί, τον κατηγορούν για υπερδιόρθωση και, στη συνέχεια, πρόκληση κακών συμπεριφορών από ανθρώπους, όπως ο Μπασάρ αλ-Άσαντ της Συρίας και ο Βλαντιμίρ Πούτιν της Ρωσίας. Παρ' όλες τις κατηγορίες τους, τα δύο μέρη, στην πραγματικότητα, έρχονται να ασπαστούν μια ενδιάμεση προσέγγιση - αυτό που μπορεί να ονομαστεί καλύτερα «ενεργειακή δύναμη».

Η ενεργειακή δύναμη είναι η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων ενός έθνους στην παραγωγή ενέργειας και στην τεχνολογία με σκοπό την προώθηση των παγκόσμιων συμφερόντων του και την υπονόμηση εκείνων των αντιπάλων του. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει, για παράδειγμα, την παροχή ενέργειας σε φίλους και συμμάχους που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα εφόδια που παρέχονται από μια εχθρική δύναμη, όπως οι προσπάθειες των ΗΠΑ να απεξαρτηθεί η Ευρώπη από το ρωσικό φυσικό αέριο. Μπορεί επίσης να σημαίνει την ανάπτυξη μιας πετρελαιοπηγής σε αμφισβητούμενα ύδατα ως μέσο επιβεβαίωσης ελέγχου, όπως συνέβη στις κινέζικες εργασίες γεώτρησης στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας. Η ενεργειακή δύναμη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει τους δεσμούς με έναν γεωστρατηγικό εταίρο, όπως με την πυρηνική συμφωνία που δημιουργήθηκε μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ινδίας, ή για να τιμωρήσει έναν απείθαρχο γείτονα, όπως στον επαναλαμβανόμενο αποκλεισμό της Ουκρανίας από την προμήθεια ρωσικού φυσικού αερίου. Αν και δεν είναι τόσο δριμυία όσο η σκληρή δύναμη, η ενεργειακή δύναμη μπορεί να επιφέρει πολιτικές που υψώνονται πάνω από το επίπεδο της ήπιας δύναμης.

Η ενεργειακή δύναμη έχει υπάρξει, φυσικά, εδώ και καιρό χαρακτηριστικό της τέχνης της κρατικής πολιτικής. Τη στιγμή που η Ιαπωνία επέκτεινε την προπολεμική της αυτοκρατορία στην Ασία, για παράδειγμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες ήταν τότε ο μεγαλύτερος

προμηθευτής πετρελαίου της Ιαπωνίας, επέβαλαν όλο και πιο αυστηρές κυρώσεις στις εξαγωγές ενέργειας προς την εν λόγω χώρα σε μια (τελικά ανεπιτυχή) προσπάθεια να αποτρέψουν την περαιτέρω ιαπωνική επιθετικότητα. Το 1973-74, τα αραβικά μέλη του ΟΠΕΚ επεδίωξαν να αποθαρρύνουν την ξένη στήριξη προς το Ισραήλ με την επιβολή εμπάργκο στην παράδοση πετρελαίου προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ολλανδία, πυροδοτώντας μια παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση. Σε κάθε παράδειγμα, η σκληρή δύναμη δεν απομακρύνθηκε ποτέ από το μυαλό των εμπλεκόμενων πολιτικών»· αυτό που διαφοροποιεί την κατάσταση σήμερα είναι ότι η ενεργειακή δύναμη έχει αρχίσει να θεωρείται βιώσιμη εναλλακτική της σκληρής δύναμης σε μια εποχή που η χρήση στρατιωτικής βίας - τουλάχιστον μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων- φαίνεται εξαιρετικά απίθανη.

Σκεφτείτε την αντίδραση των ΗΠΑ στις επιδρομές της Ρωσίας στην Ουκρανία. Στο παρελθόν, αυτού του είδους η συμπεριφορά θα προκαλούσε στεντόρειες προειδοποιήσεις για πιθανή στρατιωτική δράση των ΗΠΑ, καθώς και την ολοφάνερη παράταξη πολεμικών πλοίων και μαχητικών αεροσκαφών σε κοντινές περιοχές. Αλλά σήμερα, ακόμα κι οι πιο επιθετικοί των Ρεπουμπλικάνων αποκλείουν την χρήση βίας. Αντ' αυτού, τόσο οι Δημοκρατικοί, όσο και οι Ρεπουμπλικάνοι έχουν ορίσει τον τομέα της ενέργειας ως τον αγαπημένο τους τρόπο για να επιπλήξουν τον Πούτιν. Η κυβέρνηση Ομπάμα, από την πλευρά της, επιχείρησε να αρνηθεί στις ρωσικές εταιρείες ενέργειας τη Δυτική χρηματοδότηση και την τεχνολογία, ελπίζοντας ότι έτσι θα επιβραδύνει την οικονομία· οι Ρεπουμπλικάνοι, προτιμώντας κάτι ισχυρότερο, θέλησαν να επιταχύνουν την προμήθεια φυσικού αερίου των ΗΠΑ σε χώρες που εξαρτώνται αυτήν την στιγμή από τις ρωσικές προμήθειες. «Η δυνατότητα να γυρίσουμε την κατάσταση και να θέσουμε υπό έλεγχο τον Ρώσο ηγέτη βρίσκεται ακριβώς κάτω από τα πόδια μας», διακήρυξε τον περασμένο Μάρτιο ο πρόεδρος της βουλής, John Boehner, «υπό την μορφή τεράστιων εφοδίων φυσικής ενέργειας».

Οι ηγέτες των ΗΠΑ έχουν προσπαθήσει επίσης να χρησιμοποιήσουν την ενεργειακή δύναμη και σε άλλα προβλήματα της εξωτερικής πολιτικής. Η πρόσφατη αύξηση της παραγωγής πετρελαίου των ΗΠΑ έχει θεωρηθεί χρήσιμη για την ώθηση του Ιράν να αναζητήσει μια διαπραγματεύσιμη λύση στη διένεξη για τις δραστηριότητες του πυρηνικού εμπλουτισμού. Δεδομένου ότι το Ιράν ήταν κάποτε σε θέση να αντιμετωπίσει τις οικονομικές κυρώσεις που του επιβάλλονταν από την Ουάσιγκτον αξιοποιώντας τη δίψα που υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο για το πετρέλαιό του, βρίσκεται πλέον όλο και πιο απομονωμένο, καθώς η αύξηση της παραγωγής των ΗΠΑ εξουδετερώνει την επίπτωση των όποιων μειωμένων εξαγωγών του Ιράν.

ΑΝΕΞΑΝΤΛΗΤΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους η ενεργειακή δύναμη έρχεται στο προσκήνιο, ξεκινώντας με την απροθυμία να καταφύγει κανείς στη σκληρή δύναμη, ιδίως εναντίον μεγάλων δυνάμεων. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, πολλοί στην Ουάσιγκτον έχουν δυσανεσθηθεί με τη χρήση αποκλειστικά ήπιας δύναμης και γι' αυτό αναζητούν πιο ισχυρούς μοχλούς επιρροής. Σ' αυτές τις εκτιμήσεις, προσθέστε τους αυξανόμενους φόβους για την ενεργειακή ασφάλεια και την ασφάλεια των διεθνών δικτύων ύδρευσης.

Ακόμη πιο σημαντική, ίσως, είναι η δραματική αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με το Υπουργείο Ενέργειας, η παραγωγή αργού πετρελαίου στις ΗΠΑ εκτινάχθηκε από ένα κατώτατο 5 εκατομμυρίων βαρελιών την ημέρα το 2008 σε περίπου 9,2 εκατομμύρια βαρέλια τον Ιανουάριο, μια αξιοσημείωτη αύξηση της τάξης του 84%. Υποθέτοντας ότι οι τιμές θα ανακάμψουν από τα τρέχοντα κατώτατά τους, η παραγωγή των ΗΠΑ αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται τα επόμενα χρόνια, φθάνοντας σε ένα προβλεπόμενο 9,6 εκατομμυρίων βαρελιών το 2020. Η εγχώρια παραγωγή φυσικού αερίου είναι επίσης σε έκρηξη ανάπτυξης, αφού αυξήθηκε από τα 20,1 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια το 2008 σε 24 τρισεκατομμύρια το 2015, με την παραγωγή να αναμένεται να φτάσει τα 36 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια το 2035.

Πολλοί αναλυτές συμφωνούν, πως η εξαιρετική ανάπτυξη των ενεργειακών μέσων μείωσε, τουλάχιστον, την εξάρτηση των ΗΠΑ από το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής, απελευθερώνοντας τις από τη μακροχρόνια υποτέλειά τους στα μεγάλα κράτη παραγωγής πετρελαίου. Κι όχι μόνο αυτό: Καθώς η ανάπτυξη αυτή κορυφώνεται, οι παρατηρητές έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι, ακριβώς όπως έκαναν μερικές φορές τα κράτη παραγωγής πετρελαίου της Μέσης Ανατολής, οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν να χρησιμοποιήσουν το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο τους ως όπλο για την προώθηση των συμφερόντων τους στο εξωτερικό. Αναφερόμενος στις ιρανικές απειλές για πρόκληση παγκόσμιας πετρελαϊκής κρίσης κατά τη διάρκεια της διαμάχης για τον πυρηνικό εμπλουτισμό, για παράδειγμα, ο Daniel Yergin, συγγραφέας του *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power* και τον *The Quest: Energy, Security and the Remaking of the Modern World*, πρότεινε ότι «τα νέα εφόδια στη Βόρεια Αμερική γίνονται όλο και πιο σημαντικά από την άποψη μιας πιθανής μετατόπισης» τέτοιου είδους κινήσεων.

Αυτή η λογική είχε μεγάλη απήχηση μεταξύ των μελών και των δύο παρατάξεων. Στον Λευκό Οίκο, ο Τομ Ντόνιλον, πρώην σύμβουλος εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ, διακήρυξε τα στρατηγικά πλεονεκτήματα της αυξημένης παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στις

ΗΠΑ: «Η νέα στάση της Αμερικής για την ενέργεια», δήλωσε, «μας προσφέρει ένα ισχυρότερο όπλο για την επιδίωξη και την εφαρμογή των διεθνών στόχων μας σχετικά με την ασφάλεια». Μεταξύ των Ρεπουμπλικάνων, ο γερουσιαστής Τζον Μακκίν και ο John Hoeven, για να αναφέρουμε μόνο δύο, έχουν χρησιμοποιήσει παρόμοια γλώσσα. Σε ένα άρθρο στη Wall Street Journal με τίτλο «Χρησιμοποιώντας το ενεργειακό πλεονέκτημα της Αμερικής», συνιστούσαν την αύξηση των εξαγωγών φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Πρέπει, όπως είπαν, «να εξάγουμε τους δικούς μας φυσικούς πόρους για να αποδυναμωθεί έτσι το καθεστώς του Πούτιν και να ενισχυθούν οι σύμμαχοί μας».

Οι Ρεπουμπλικάνοι συχνά υποστηρίζουν ότι ο Λευκός Οίκος εμποδίζει τις προσπάθειές τους να χρησιμοποιήσουν την ενεργειακή δύναμη των ΗΠΑ -για παράδειγμα, με το να μην επιταχύνουν την κατασκευή των εγκαταστάσεων εξαγωγής φυσικού αερίου σε υγρή μορφή (υγροποιημένο φυσικό αέριο, ή LNG)- αλλά η αλήθεια είναι ότι ο Ομπάμα είναι λάτρης της ενεργειακής δύναμης όσο είναι κι εκείνοι. Η κυβέρνηση δεν έχει απλά επιταχύνει την έγκριση των εγκαταστάσεων εξαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου, αλλά προσφέρει, επίσης, τεχνική βοήθεια στη Βουλγαρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, την Ουκρανία και άλλες πρώην σοβιετικές χώρες που επιδιώκουν να αναπτύξουν τους δικούς τους ενεργειακούς πόρους και να μειώσουν με άλλους τρόπους την εξάρτησή τους από το ρωσικό φυσικό αέριο. Στις 15 Ιανουαρίου, για παράδειγμα, ο υπουργός Εξωτερικών, John Kerry, συναντήθηκε με Βούλγαρους αξιωματούχους και υποσχέθηκε την υποστήριξη των ΗΠΑ στις προσπάθειές τους για ανάπτυξη νέων πηγών ενέργειας. «Καμία χώρα στον κόσμο δεν θα έπρεπε να είναι απόλυτα εξαρτημένη για τον ενεργειακό της εφοδιασμό από κάποια άλλη χώρα», δήλωσε στη Σόφια. «Είμαστε αποφασισμένοι να προσπαθήσουμε να βοηθήσουμε στην προσέλκυση επενδύσεων και την παροχή βοήθειας» για την [ενεργειακή] διαφοροποίηση της Βουλγαρίας. Η υιοθέτηση της ενεργειακής δύναμης από την κυβέρνηση επιδεικνύεται επίσης στην νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, που δημοσιοποιήθηκε από τον Λευκό Οίκο στις αρχές Φεβρουαρίου. «Η ενεργειακή αναγέννηση της Αμερικής δεν είναι μόνο ευεργετική για την ανάπτυξη», αναφέρει το έγγραφο, αλλά επίσης «προσφέρει νέες διεξόδους εναντίον της καταναγκαστικής χρήσης της ενέργειας από κάποιους και νέες ευκαιρίες για να βοηθήσουμε κάποιους άλλους να μεταβούν σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα». Με εκφράσεις που δεν έρχονται σε αντίθεση με εκείνες που χρησιμοποιούν οι Ρεπουμπλικάνοι, υποστηρίζει την ανάγκη για συντονισμένη δράση με σκοπό την αντιμετώπιση των κινδύνων που προκύπτουν από την «ουκρανική και ευρωπαϊκή εξάρτηση από τον ρωσικό ενεργειακό εφοδιασμό».

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι Δημοκρατικοί και οι Ρεπουμπλικάνοι είναι πολύ πιο κοντά στις απόψεις τους σχετικά με τη στρατηγική ασφάλειας απ' ό,τι υπονοεί η τρέχουσα συζήτηση στην Ουάσιγκτον. Αν κι οι διαφωνίες θα παραμείνουν σε ό,τι έχει να κάνει με τη σχετική έμφαση για την εφαρμογή σκληρής και ήπιας ισχύος με σκοπό την αντιμετώπιση των αντιπάλων των Ηνωμένων Πολιτειών, και οι δύο πλευρές είναι πρόθυμες να αυξήσουν τη στήριξή τους στην ενεργειακή δύναμη ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Εκτός από τις πρωτοβουλίες που έχουν ήδη δρομολογηθεί, όπως τη θέληση του Kerry για την προώθηση της ενεργειακής επέκτασης στα εδάφη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και την πρόσφατη πυρηνική συμφωνία με την Ινδία, οι ηγέτες των ΗΠΑ είναι πιθανό να αναζητήσουν άλλες ευκαιρίες για να εκμεταλλευτούν την επιρροή της ενεργειακής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών στην προώθηση των στόχων τους στο εξωτερικό.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ, ΟΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

Ως εναλλακτική λύση για τη σκληρή δύναμη, η ενεργειακή δύναμη επικοινωνεί τη σοβαρότητα των προθέσεων των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά χωρίς να αναφέρει τους κινδύνους της στρατιωτικής δράσης. Ως εναλλακτική για την ήπια ισχύ, παρέχει έναν βαθμό δύναμης που δεν είναι διαθέσιμος από τη διπλωματία και μόνο. Όμως, η χρήση της ενεργειακής δύναμης δεν είναι ακίνδυνη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν να απολαύσουν μερικά πλεονεκτήματα σε αυτόν τον τομέα λόγω της ανάπτυξης της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, αλλά κι άλλες χώρες (μεταξύ των οποίων και η Ρωσία) έχουν σημαντικά αποθέματα και είναι εξίσου πιθανό να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως όπλο, ενδεχομένως εις βάρος των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε ακραίες περιπτώσεις, μια τέτοια δράση θα μπορούσε να προκαλέσει στρατιωτική αντίδραση. Η ανάπτυξη μιας εξέδρας γεώτρησης πετρελαίου από την Κίνα τον Μάιο του 2014 στα βιετναμέζικα ύδατα, για παράδειγμα, οδήγησε σε μια ναυτική αντιπαράθεση στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας και σε θανατηφόρες διαδηλώσεις κατά των Κινέζων στις μεγάλες πόλεις του Βιετνάμ. Υπάρχει επίσης μια σημαντική περιβαλλοντική διάσταση σχετικά με αυτό το θέμα: Οποιαδήποτε περαιτέρω αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου στις ΗΠΑ θα απαιτήσει εκτεταμένη χρήση υδραυλικής ρηγμάτωσης, μιας τεχνικής που απαιτεί τεράστιες ποσότητες νερού και αποτελεί απειλή για την ασφάλεια των αστικών και γεωργικών εφοδίων γλυκού νερού. Τουλάχιστον, όμως, είναι καλό το γεγονός ότι οι Δημοκρατικοί και οι Ρεπουμπλικάνοι είναι σε θέση να συμφωνήσουν σε κάτι, ειδικά στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής.

Σύνδεσμοι:

[1] <http://michaelklare.com/>

Δημοσιευμένο στις 06-03-2015 στο Foreign Affairs, The Hellenic Edition